

Тутті

Наталя Околітенко

Науково-фантастична повість

Розділ I

МАРГО, ДО ЗУСТРІЧІ!

Ти залишив своє поки що незavidне авто на дешевій стоянці й десяток кварталів брався пішки. Ще б пак! За кожним кроком ти підносився над землею, було тобі радісно й трохи ніяково: та куди ж це годиться, що всі йдуть а ти летиш над посивілим від давності асфальтом містечка цитогенетиків — чи не занадто, юначе? Де ваша скромність?

А нащо тобі ця чеснота? Ще Гельвещи зауважив, що сірі людська завжди силують до неї видатну особу Чи варто на них зважати? Обійдуться!

Авжеж якусь годину тому ти тішився своїм майбутнім тріумфом, розкошував у проміннях сонця, що нарешті засвітилося тобі — щасливий, молодий, незбагненно талановитий. Ти сотворив всесвіт і готувався до битви за його утвердження. Битви великої і переможної.

...Лицар у срібному обладунку простягає милосердну руку до повержених ворогів — усіх, хто посмів у нього не повірити, а на трибунах скрізь скандують його ім'я, й прекрасні дами кидають йому весняні квіти. Однак лицар зводить погляд до однієї-єдиної, являючи світові велич вірного кохання, й та одна-єдина у відповідь вдячно й щасливо всміхається...

— Що, відступитися не можете?

У скверику двірник мете вузьку доріжку просто під коги перехожих, і ти мусиш сісти на лавочку, аби пропустити повз себе купу недопалків, цукеркових обгортки І пробитих транспортних талонів — шлейф куряви ще довго кушпелить в повітрі.

Невже ти незчувся, як зробив фатальний крок від великого до смішного. Коли ж це сталося, коли це могло статися?

Спокійно. Головне, лишатися спокійним.

Лицарям у срібних обладунках траплялося боротися не тільки з велетнями чи драконами, а й з бридкими гномами та підступними чаклунами, й це не збавляло їм честі. Головне — не напоротися на вітряки.

Коли тобі вже так подобається середньовічний антураж, то — продовжуємо у тому ж дусі.

Акт перший.

Готичні вежі, вузькі вулички, церковний дзвін і серпанок на невинних дівочих

личках. Генріх, Гретхен і безкомпромісний Валентин.

Цього разу Валентин буде розумніший і замість того, щоб репетувати на весь світ про гріх бідолашної Гретхен, візьме в роботу підступного спокусника так, що йбму й сам дідько не допоможе. От одружуйся з моєю сестрою, та й годі!

— Що-що?

Масивне обличчя над масивним дубовим столом, сиві скроні, що надають елегантності, черевце, заховане під вишневим жилетом пошитого в найліпшого кравця костюма (лишенько! її спокусила оця породиста пивна діжка? жах... спокійно!).

— Юначе, ви збожеволіли! Що ви верзете! Та я давно одружений і в мене три дорослі дочки. Знати не знаю вашої Маргарити! Що? Є свідки, вони бачили, як я водив її до ресторанів? Та мало з ким я вечеряв чи обідав! Може, ті свідки тримали свічки, коли та Маргарита стелила мені ліжко? Що? Вона вагітна? А я при чім, де це написано, що людина мого становища й віку зобов'язана одружуватися на всіх дівчатах занадто розкутої поведінки? Що? Вона з відчаю збирається накласти на себе руки? Ох, не смішіть мене... Що вчинить? Те ж саме, що чинять на її місці інші, не городячи дурниць. Мої батьківські почуття, проблема спадкоємця? Та мені тиждень тому старша дочка подарувала онука, прошу, за безсмертя мого роду не хвилюйтеся... Що? Е, ні, пора кінчати! Євгене Максимі лі анови" чу, чи хто там! А подзвоніть-но хутенько, куди належить, — ви мене зрозуміли, так?

Завіса.

Сам незчуваєшся, як опиняєшся на вулиці. Та все ще сповнений благородного гніву, але гнів твій такий самий безплідний, як і банальний, був він безплідний і банальний навіть тоді, коли дівочі ручки брали оправлений в телячу шкіру молитовник, ідучи до причастя. Найрозумніше — якомога швидше заспокоїтись. Тобі це вдалося? Вперед, завойовнику!

Акт другий.

Тихий садок за монастирською стіною, порослою мохом і кушиками дерези. Аромат жимолості й пташині співи у верховітті. Покинута Гретхен страждає від зрадженого кохання й свідомості свого гріха; на тобі ж сутана з пелеринкою і білий комірчнк францисканця, ти — мудрий і просвітлений у своїх думках, ти прагнеш навертати заблуклі душі на шлях солодкої істини. Проси милості, нещасна діво! Тебе з прірви піднесе велична місія, яку ти явиш світові, й сльози твої — лише незначний викуп за те, що високо піднесешся над усіма...

Маргарита дмухає на розчепірені пальці, бо щойно вкрила нігті яскраво-червоним лаком, тре долоню об долоню.

— Ну?

— Забудь про нього.

— Конкретніше...

— Він тебе не гідний!

Маргарита ледь зводить вищипану брову й дістає з сумочки маленьке люстерко.

— Його покарає саме небо.

— Ну, насамперед його каратиме профком, бо я туди вже написала, — спокійно каже Маргарита. — Кар'єру я своєму товстунові зіпсую, це вже напевне. Але й ти знахідка! Хто тебе просив втручатися? Мої інтереси він, бачте, захищає... Дурниці! Рибка не клюнула, пішла на глибину: панею міністровою мені не стати. Що ж, пошукаємо інший варіант, ще дякувати богові, час маємо. Бувай, голубчику!

— Стривай, куди ти?

— Туди, куди й належить звернутися жінці в моєму становищі, коли їй треба відновити нормальний статус.

У тебе тьохкає серце, й від того ти зразу потрапляєш на грішну землю, у чисто виметений скверик за бетонованою інститутською стіною, де й мікроскопічний грибок не проросте. Вивільга кричить, мов кішка, якій наступили на хвіст, а жимолость всихає від вихлопних газів і обробленого хімікатами піску, яким узимку посипали асфальт, аби не брався кригою. І драма твоя середньовічна невмолимо наближається до розв'язки, яку їй приготував наш прагматичний вік.

Але ж цього не можна допустити! Нізащо! Ні!

Ти заступаєш шлях заклятій грішниці й заламуєш перед нею руки:

— Маргарито, подумай добре, на що ти зважилась, яке страшне душевне спустошення чекає тебе. Адже дітей у тебе не буде, й відчуття провини за содіяне гризтиме тебе до скону, ти прирікаєш себе на самотність у старості й гіркі жалі.

Маргарита знову сідає на лавочку, вона забула запудрити прищик біля носа, ця операція поглинула всю її увагу: чи ж чула хоч слово з твого палкого монологу?

— Маргошо!

— Що?

— Це складна та марудна справа, за нею — колосальна праця, й не тільки моя.

— Ту працю я оплатила, чи вам не все одно, якими будуть її наслідки? Колись бездітні люди брали з притулку малюка на виховання, а коли в них погіршувалися життєві обставини, вони його спокійнісінько вертали назад. За те в них ніхто не кидав камінням. Так то ж — ціла тобі дитина! А тут — кілька якихось клітин, що інтенсивно діляться: подумаєш! Ще невідомо, чи вони в мені приживуться. Ось зараз прийду додому й вип'ю чого-небудь, сам знаєш, якої грамоти тепер жінки набралися, лікарі й половини того не відають, що вони.

— Мар-га-ри-то!

— Двадцять два роки Маргарита.

Тобі хочеться упасти перед нею на коліна, ридати, простягати руки до неба, благаючи звідти на підтримку громів та блискавок, але сутана святого патера вже впала з тебе й розсипалась на порох: вона була у вжитку не одне століття. І що твої музейні аргументи проти залізної логіки бувалої в бувальцях сучасної дівиці?

Ти сідаєш біля Маргарити, лагідно береш її руки й зазираєш у вічі.

— Мила Рито, я відкрию тобі велику таємницю. Звичайно, я хотів зберегти її, та коли ти така... коли ти така розсудлива... то я зроблю тебе співавтором грандіозного експерименту.

Таємниця — то вже цікаво: Маргарита поблажливо відхиляється на бильце лавочки. Ти переводиш подих і кишкаєш на голубів, що циганять крихти.

— Ну-ну, то що за таємниця?,

— Дитина, яку ти носиш під серцем, — незвичайна. Це маленький престолонаслідник фараонів, який народився й трагічно загинув на восьмому році десь у сімнадцятому столітті до нової ери.

— Що? — Очі в Маргарити округлюються, й вона заходжується хрипкуватим сміхом. — Ну ти даєш! Мастак на вигадки! Але не вмовиш.

— Рито, я кажу правду.

Але Маргарита відкидає його руку й стрімко встає.

— Пожартували — й досить! Ніколи мені з тобою... Ти ледь не силоміць затримуєш її й сиплеш скоромовкою:

— Рито, згадай, хто я. Цитогенетик, кандидат наук і дуже перспективний вчений. Усі це знають.

— Ну, чула, що молодий, та ранній.

— Я працюю над відродженням організмів за древніми генетичними програмами. Формально спеціалізуюсь по комахах, які щезли або щезають з лиця землі, насправді ж...

— А я при чім?

— Я вживив тобі генотип майбутнього Тутмоса V.

— А не Людовіка XVIII?

— Рито, свої слова я можу підтвердити науковим щоденником та різною документацією, вона ж у мене оформлена як належить. По роках. Усе розписане по роках, по місяцях і навіть по годинах. Це, коли хочеш, моя майбутня слава, мої високі звання, матеріальні блага, моє... усе! Рито, разом з майбутньою дитиною ти вб'єш мене!

Очі в Маргарити нарешті втрачають свою святую безхмарність: вона починає вірити в те, що каже Валерій.

— Ти вживив у мене мумію, яка пролежала в єгипетському саркофазі скільки там тисячоліть? Який жах! І ти хочеш, щоб я ту дитину народила? Ти збожеволів! Тебе треба негайно показати психіатру. Та я боюсь тебе!

— Рито, при чому тут мумія? Я розшифрував генетичний код того маленького Тутмоса, а потім цілих чотири роки реконструював його за нуклеотидними парами, збираючи їх у гени — функціональні й запасні, домінантні й рецесивні...

— Я на цьому не розуміюся й розумітися не хочу!

— Але ж це дуже цікаво, Рито! Це навіть цікавіше, ніж реставрація старовинних манускриптів, написаних забутою мовою. Манускрипти легко тиражувати... А от генетична книга може існувати лише в єдиному примірнику, і його — один-єдиний! — ти носиш у собі. Рито! Тепер ти зрозуміла? Це моє відкриття, можливо, переверне світ, і тепер усе залежить від тебе. Рито! Невже і після того, що я тобі сказав, ти наважишся здійснити задумане? Ні, ні! Це буде надто великий злочин проти науки. Послухай, як звучить древньоєгипетський гімн Сонцю...

Слухати гімн Сонцю Маргарита категорично відмовляється, але вона таки ж приголомшена. Ковтає заспокійливу таблетку, потім якийсь час відсторонено сидить і ніби дослухається до самої себе. Її невинно-блакитні очі, що так чудово поєднуються з розмаяними по плечах золотавими косами, зведені до небес. Гретхен, Ізоolda, героїня середньовічного романсу...

...Що тебе спонукало брати на таку відповідальну місію завершену дурепу? Чи не ця вітражна зовнішність, оманлива чистота, якою, здавалося, дихало все її єство? Авжеж, ти мрійник і романтик, ти ж не такий нудотно-прагматичний, як твої колеги, ти ж, бачте, жрець гармонії й краси. Йолоп! Ушелепався, як той лев, що одружився на лисиці.

Маргарита струшує кучерями й каже:

— Знаєш що, голубе... Все це, не буду сперечатися, цікаво, тільки ж мені від того який зиск? Кажеш, що зробиш мене своїм співавтором? Так мене ж верне від самого вигляду ваших пробірок та мікроскопів, я вму з нудьги на першому-ліпшому з ваших розумних засідаловок... Та й все повинно мати свої межі, навіть нахабство. Який з мене науковець? А от вийти заміж за чоловіка із становищем це по мені. Маю на те необхідні дані. І вийду! Не за того, так за іншого. Мій кандидат у міністри ремствував, що його дружина не спромоглася народити йому сина, ну я й вирішила зробити йому такий презентик. Це мені не вдавалося, от я й звернулася по вашу допомогу. Але ж він усе одно не одружується зі мною, виходить, і ваші послуги мені вже ні до чого. Та й не хочу я бути предметом твого експерименту! Людина я! Розумієш? Людина, а не шур і не хом'як. Я вільна вибирати власну долю. Потрібні мені ваші пошуки!

— Але ж...

— Обрид. Іди під три чорти!

Всі три чорти давно опікуються тобою, саме вони й підсунули тобі це стерво з романтичним ім'ям.

— Рито! А що коли я запропоную тобі вийти за мене заміж?

— Задля дитини? Знаєш, я ж можу й образитись...

— Але ж ти сподівалася, що задля дитини з тобою одружиться отой...

— Еге, так у нього ж посада. А в тебе що? Мрії та сподівання? Мало! Не певна, що вони справдяться.

Одна-єдина соломинка гойдається на хвилях життєвого моря, вир якого так зненацька закрутив тебе, й у відчаї ти хапаєшся за неї:

— Маргарито! Я кохаю тебе. Вона дивиться на тебе з недовірою.

— Я покохав тебе з першого погляду, коли ти йшла центральною алеєю до нашого інституту, й вітер маяв твоїм волоссям, а твої божественні ноги в панчохах зі іскрою ніби пронизувало сонце...

Говори, говори, срібний лицарю, ті високі слова, які ти призначав своїй єдиній, являй світові зразок вірного кохання. Чим не пожертвуєш задля науки! Тільки це й виправдовує тебе. Тільки це.

— А чого ти зразу не запропонував мені руку й серце? — скривджено запитує

Маргарита.

На мить Валерій розгубився, але в ньому дуже вчасно озивається благородний Валентин.

— Я не насмілюся. Я знав, що ти кохаєш іншого, й заради твого щастя ладний був пожертвувати власним. Ти стала мені як сестра... Тому я й пішов до того типа вмовляти його одружитися з тобою. Але тепер, коли він так підло вчинив, ти ж зізналася, що не кохашш його, а просто тобі треба покрити гріх...

"Що я верзу! — жахаєшся ти, відчуваючи, що чесний воїн, святий патер і гордий лицар-переможець у тобі безнадійно переплутались.

На щастя, Маргарита не знає, що це воно таке "покрити гріх" — ця пишна термінологія дсттю вгсе вийшла в сучасних дівчат з ужитку.

— Квартира в тебе є? Який метраж?

(Ви бачили? Вона ще насмілюється торгуватись...)

— Двадцять з балконом. Висока стеля, пристойна кухня і передпокій. Дісталася від матері.

— Ну, що б це було шикарно, то ні. Та якщо зважити на перспективу... На престиж... На твою молодість... Коли стануть відомі результати твого експерименту?

(Ах ти ж... І я терплю? Та інші б високком...)

— Через сім місяців. Хіба не розумієш?

— Ну так, звичайно. Будемо реалістами: рік-два мине, поки ти свого доможешся, можливо, й більше.

Струсивши з довгої спідниці засохлу квітку жимолості, Маргарита велично зводиться:

— Я подумаю.

(Скажіть! Та коли б не цей експеримент, я б тебе...)

— Ти не зробиш до того часу фатальної помилки?

— А що мені, горить? Кажу ж: подумаю... Останньої хвилини тобі спадає щаслива думка:

— Маргарито, чого тобі тулитися в тому твоєму гуртожитку? Ось тобі ключ від моєї квартири. Там як не є, а затишно і можна подивитися найсучасніші "видики". У холодильнику є свіжа шинка, в буфеті — кава.

— А що? Можна й до тебе, — мрійливо мовить Маргарита. — Я б кави випила...

(Замкну цю дурепу й ока з неї не спущу, доки народить. А потім заберу дитину, її ж саму турну, аж захурчить, їй, бачте, потрібен чоловік з посадою... Який цинізм!)

— Марго, до зустрічі. Люблю й цілую.

Ірині він подзвонив із прохідної і, відійшовши в затінок, обтер носовичком чоло й руки: вони в нього помітно тремтіли, та й сам він почувався не найкраще.

— Що з тобою?

Як завжди, Ірина прибігла в білому халаті й шапочці, від неї звично пахло ментолом. Від дотику її руки Валерію полегшало, зараз він як ніколи гостро відчував: щойно ці руки когось втішали, когось заспокоювали, тамували чийсь біль. Раніше

дратувала її звичка казати: "Рідненький, зайчику, сонечко" всім без розбору пацієнтам, навіть тим, що годилися їй у батьки та матері, але зараз ця адресована цілому світові ніжність була особливо приємною. Та й уся вона — підтягнена, невисока, з м'якими, ніби зсередини підсвіченими рисами обличчя — здавалася куди привабливішою від тієї патентованої кралі, котра перепсувала йому стільки нервів. "Невже нам доведеться розлучитись? Нізащо! Такого я не допущу. Та й вона, сподіваюсь, не захоче".

— Ірино, — сказав він. — У мене негаразди, я просто у відчаї, а тому, будь ласка, нічому не дивуйся.

Вже й зовсім полегшало: тепер він може спертися на руку своєї подруги й трохи відпочити та роззирнутися. Порадитись, як вискочити з халепи, поміркувати, як би , й надалі не вхопити шилом патоки. Просто погомоніти...

Він стисло розповів, що трапилось, вона замислилась. У садочку на лавочках сиділи хворі; поштиво зводячись, вони віталися з молоденькою завідуючою відділом, й обличчя їхні ставали дитинно-безпорадними — обличчя людей, що побували на порозі смерті. Валерію стало тоскно. "Яка ж вона добра. І як її всі люблять..."

— Ірино, благаю, не мовчи, — попросив він. — Ну що ти про все це думаєш, Ірино?

Нарешті вона озвалась:

— Насамперед ти постанеш перед судом за те, що порушив наукову етику, гірше — дозволив собі розробляти заборонену тему. Ти цього боїшся? ;

— Оце вже ні! Що мені суд? Велике діло! Ну, може, й присудять щось там, зате потім...

— Звідки такий оптимізм?

— Бо переможців людство ніколи не судило, а я ж таки переможець. Ще б пак! Таке прокрутити...

— По-перше, це не тільки твоя заслуга. Почав експеримент твій покійний керівник, але саме він від нього й відмовився. Чому?

— Було прийнято міжнародну ухвалу й таке інше... . Але до чого тут наука? То політика. А для науки завжди існував один закон — жага пізнання, прагнення зрозуміти, спробувати й відтворити, на цьому світ стоїть і стоятиме. Мій керівник закрив такий розкішний експеримент, тому що постарів і втратив життєвий азарт. Але ж ми молоді! Ми молоді, Ірино.

— Ти відтворював ті древні генетичні карти потай...

— Так, за рахунок власного відпочинку. За рахунок наших з тобою зустрічей, Ірино. Тому успіх належить виключно мені. І все, що з нього випливає.

— Судитимуть тебе, це вже напевне.

— Та що ти мене лякаєш цим судом? Суд тільки зробить мою славу пікантною...

— Он що тебе цікавить! А ти подумав... Вони зайшли в найтихіший закуток великого саду, до запасних воріт, забитих після ремонту. Озирнувшись, чи немає кого поблизу, Валерій спробував обійняти Ірину. Вона відсторонилася, відступила на кілька кроків і, сховавши руки в кишені халата, спитала так тихо, що він заледве розчув:

— Ну коли вже ти зважився на таке, то чому не зробив сурогатною матір'ю мене? Я

ж до цього давно готова.

— Чому?

Дивно, але таке йому не, спадало на думку.

— Чому? Ну... Я хотів мати від тебе справжню дитину. Власну. Я хотів, щоб ти була справжньою матір'ю. Щоб дитина була твоєю і моєю.

— І ти б її любив?

— Ще б пак!

— А коли б цей хлопчик був уже не твоїм, а тільки моїм, коли б я його народила від іншого, теж би любив? Так само, як свого?

— Ну... Та звідки в тебе такі дивні запитання? Чи любитиму чужу дитину... Не знаю. Сподіваюсь, ти мене не збираєшся зраджувати?

— Я не про те. Скажи мені, хто любитиме Тутті? Ти про це подумав?

— Кого-кого?

— Маленького фараона, який з'явиться на світ. Це ж буде жива дитина. Справжня. Їй захочеться кого-небудь поцілувати, кому-небудь пожалітися. Вночі йому може наснитися поганий сон, а вдень він розіб'є коліно. Він же має не просто вирости, а приготуватися до життя в нашому суспільстві. З чим він прийде до нас із темряви, який спадок принесе з собою? Валерію, ти все продумав? Ти певен, що не вчинив великого зла?

Вона затулила обличчя руками, ніби на хвилину піддавшись миттєвому бажанню заплакати, коли ж опустила їх, її очі були сухі, й тільки голос ледь підвищився.

— Чому ти *мені* не довірив маленького Тутті? Бачиш, я вже й ім'я придумала для цього хлопчика, я вже люблю його. Ти розлучив нас... Це жорстоко!

"Вона ревнує, — подумав Валерій. — Звичайно, вона ревнує до Маргарити, й це минеться". Прагнучи вкласти в свій голос якомога більше ніжності, сказав:

— Знаєш... Я ж не був певен, що експеримент вдасться: як я міг усе розрахувати? Мені було просто не до цього. Звичайно, ще в мого керівника кожен ген окремо продукував білок, та чи працюватиме вся машина, якщо її зібрати по деталях і гвинтиках? Чи притруться вони, чи не почнуть блокувати одне одного? Легко сказати — молекула ДНК у повному своєму складі! Такого ще не було, щоб її відтворили за таким давнім записом. Знаєш, я просто боявся далеко зазирати. Та й зараз ще нічого певного немає, усе тримається на волосинці. ("Усе тримається на примхах Маргарити", — подумав він, холонучи). І все ж таки я вірю: вийде!

— І справді, а що як вийде, — підхопила Ірина. — Валерію, та невже тобі не страшно? Який безвідповідальний!

"Вона ревнує..."

Похитавши головою, Ірина замислено накреслила носочком своїх вузьких туфель коло й раптом сказала:

— Валерію, ти мушиш з нею одружитись.

Він здригнувся від несподіванки. Був певен, що так воно і станеться, а проте бурхливо заперечував:

— Ти збожеволіла! Я тебе кохаю, тільки тебе!

— Зі мною ти вже не одружишся, Валерію. Ти зобов'язаний створити сім'ю для того, хто з'явиться на світ у нашому столітті. Міцну сім'ю, Валерію!

Він палко сперечався, він доводив, що її побоювання перебільшені: стільки малят виростає в дитбудинках! — що це несправедливо, зрештою, звісно, наука вимагає жертв, але ж не до такої міри!

— Наука? Жертви? Хіба я про науку? Та я про хлопчика, лише про хлопчика, бо про науку є кому подбати й без мене.

Тепер він міг і відступитися, бо виклав усі аргументи й всі емоції; розвівши руками, Валерій зітхнув:

— Коли так хочеш... Коли від мене вимагаєш... Звичайно, якщо не вдасться переконати ту жінку народити дитину, тоді... Та я не можу й не хочу тебе втрачати, ми надто розумні й сучасні люди, щоб сваритися. Яке безглуздя! Краще давай домовимось...

Очі в Ірини потемнішали, так було завжди, коли вона страждала від болю: свого, чужого — однаково!

— Вибач, Валерію, мене давно чекають.

Вона легко побігла, ледь схиливши темноволосу голову, замелькала серед молодих берізок, схожа на тихе нічне літайча; біля першого корпусу хтось зупинив її, пішов поряд, допоміг піднятися східцями.

У її відділенні лежали найтяжчі, ті, кого називали "кульбабками" — кволенькі стебельця людських життів, з яких надто сильний порив вітру міг обірвати насінинки днів, котрі ще можна прожити. Вона боротиметься з неправильними діагнозами, безліч разів зважуватиме, кому яку процедуру призначити, й шепотітиме своїм пацієнтам лагідні слова; вона вирине з прірви страждань, тривог і слабких сподівань пізно ввечері, а може, й завтра вранці, провівши біля когось безсонну ніч, не дозволивши собі залишитись віч-на-віч із власним горем. А вона ж таки кохає його...

"Може, я й справді чогось не розумію? — міркував Валерій. — Не усвідомлюю, не передбачаю... А! Емоції, емоції — чого вони варті для серйозної людини?"

До центрального входу він не повернувся. Вибравшись на вулицю через низеньку огорожу, зупинив таксі й, влаштувавшись на задньому сидінні, відчув, що в нього вже немає сил ні сумніватися, ні страждати, ні тим паче когось умовляти. "Дарма, — подумав, заплющуючи очі. — Аби тільки довести до пуття експеримент, усе інше дріб'язок. Усе змелеться, все перетреться..."

Деся на краю свідомості майнуло видиво самовпевненого, аж сп'янілого від успіху молодика, й гостра заздрість до самого себе, ще недавно такого безтурботного, пройняла Валерія.

"Нічого! — заспокоїв себе, — Все матиму, що захочу, й Ірина теж нікуди не дінеться".

Розділ II

ЧЕРВОНА КВІТОЧКА

— Тутті!

Смаглявий хлопчик збігає східцями, і в скісному промінні ранкового сонця навколо його голови спалахує яскравий німб. Мені здається, що довге кучеряве волосся дитини має під вітром, який вривається у розчинене вікно, однак то омана: вікно справді розчинене, але його відгороджує від світу вірусонепроникна перетинка — нас не торкнеться жоден подих.

Хлопчик підбігає до мене, я присідаю, й ми вдивляємось один в одного крізь свої шоломи; я притискаю до свого обличчя Туттіни долоньки, але моє тепло його не зігріває: між нами — два шари пластику.

Між нами — мільйоноліття пройденого людством шляху, пошесті віспи, чуми, холери й прокази; між нами — іспанка, рак, сибірська виразка, СНІД і лихоманка о'ньонг-ньонг; між нами — подолані хвороби минулого й ті, що насуваються з майбутнього. Ми не можемо торкнутись один одного. Бо ж навіть стафілокока на моїх руках досить, аби ця вирвана з мороку віків істота пішла в небуття.

Мигдалевоокий хлопчик у прозорому шоломі й синьому мікробонепроникному скафандрі схожий на пришельця з далекої планети, котрому надто незатишно в земних умовах. Так воно, власне, і є... Тільки далеку свою мандрівку Тутті здійснив у часі, а не в просторі.

— Любий ти мій, сонечко, зайчику... Як почувашся?

— Нормально.

— Що ти робив, коли прокинувся?

— Те, що й завжди. Дивився фільми. Там був один новий...

— Про що?

— Про червоненьку квіточку. Про палац, де справджуються всі бажання. О, я хотів би жити в такому палаці! Чому я в ньому не живу?

Я беру закуту в пластиковий панцир дитину на руки і, владною лагідністю долаючи вередливі нотки в її голосі, запитую:

— Тутті, хіба тобі тут не справджуються всі бажання?

"Зачарований палац" — краще про наше з ним життя не скажеш.

Хлопчик довго дивиться на мене й мовчки хитає головою: ні; не справджуються.

— Он як? Чого ж ти хочеш?

— Червоненької квіточки.

— Почекай, доки повернеться дядько Валентин. Я неодмінно вирощу її для тебе.

— Вона вже є. Пусти мене до неї!

— Де?

— Та он вона!

За вікном — рівненько підстрижені інститутські газони, над якими щойно прошуміла весняна злива; праворуч, біля татарських кленів, трава темніша, там

дзюркотить природне джерельце, яке ми з боєм відвоювали у проектувальників, котрі прагнули будь-що перетворити природу; на його березі буйно палає великий мак... Ніби знак оклику в кінці рядка, ніби гандж у кристалі одноманітно симетричного пейзажу, той самий гандж, завдяки якому звичайний камінь стає коштовністю.

Звідки цей мак узявся? Адже садівникам було наказано не допускати ніяких подразників, нічого такого, що б відволікало Тутті від пластиково-нікельованого світу, в якому він живе. Штучні квіти вздовж східців у холі, штучні кущі й дерева біля басейну з імітацією води, де граційно ворухатимуться плавцями штучні риби. Нічого справжнього не росте в ретельно простерилізованому, живильному середовищі, у відфільтрованому від вірусів повітрі. Дивно. Стільки боролися з вірусами, аж раптом — без, них немає життя.

Тепер двадцять сім чоловік вивчає проблему взаємодії рослин і нових мікроорганізмів, виведених методом генної інженерії; чотирнадцять — перевіряють, чи справді ці нові мікроорганізми так безпечні для людського організму, як запевняють їхні творці; вісім — прагнуть прижити на пастеризованому ґрунті нижчі гриби, троє — цікавляться, чи добре там почуватимуться витримані в спеціальному дезінфікаторі амеби та інфузорії,., загалом непогано, та разом з ними неодмінно оселяються віруси й бактерії, для Тутті небезпечні. Але ж це тільки мізерна частка величезної проблеми, яка постала з його народженням!

"Над інфузорією ціла піраміда живих істот, — думаю я. — Над інфузорією нематоди, черви, жаби, слимаки... Метелики, колорадські жуки, ящірки, коти... ті самі, що, виловлюючи мишу, підвищують урожайність полів... старі городянки, котрі тих котів тримають... Леви й тигри. Просто люди. Дядьки й тітки, знайомі татусів і мамунь. Сусідські діти й діти з інших вулиць. Скільки ж це вчених потрібно, щоб розв'язати проблему адаптації організму до умов навколишнього середовища? І скільки років вони над нею працюватимуть? Туттіного дитинства не стачить, аби виростити в цих апартаментах одну-єдину справжню рослину... червоненьку квіточку. Всього Туттіного життя не стачить, аби дочекатися, коли можна буде вийти надвір без шолома й скафандра. Що робити?"

У мене паморочиться в голові, й, не випускаючи з рук хлопчика, я притискаюсь чолом до прозорого пластику вікна. Він теплий і неживий, у ньому немає пружності скла, яке і в спеку пахне першим снігом. Зате його не розіб'єш, коли дуже захочеш вирватися на волю.

Так, протягом останніх двох років наш інститут тричі розширював штати, й тепер це величезний науково-адміністративний організм, у якому б'ється живе серце — маленький, закутий в стерильно-пластикову броню хлопчик із незвичним для нашого суспільства ім'ям Тутмос. Мій Тутті, син і спадкоємець фараонів, хлопчик, котрий загинув від чийоїсь злочинної руки, аби самим своїм другим народженням через тисячоліття дати новий поштовх генній інженерії. Заборонений, але такий звабливий плід було зірвано.

Отже, шість років тому машина часу, єдина, яка була є й буде на нашій планеті, — молекула дезоксирибонуклеїнової кислоти — реставрована за окремими фрагментами,

"приземлилася" в нашому столітті, благополучно донісши інформацію про колір шкіри, розріз очей і тембр голосу маленького єгиптянина. Породілля, котра всі прикрощі пережила під наркозом, страдницьки смоктала скибочку помаранчі й скаржилась на жахливий головний біль, але ж не до неї покликали мене, досвідченого лікаря-реаніматора... Тільки новонародженого звивалося в корчах так, ніби борсалось під вагою тисячоліть, що впали на нього, як снігова лавина.

— Врятуйте цього малюка! — вмовляв мене старий директор тоді ще скромного інституту цитогенетики. — Зробіть що можете! Цей хлопчик — справжній скарб для науки.

Краще б він мені не казав такого: не існує, не може існувати відкриття, за яке варто було б платити стражданнями дитини. Але хлопчик з'явився на світ і з вигляду був дуже гармонійний — теракотова статуетка, вихоплена з вогню одвічної таємниці буття: я просто не бачила причини, чому б йому не жити. І я боролася за нього, як могла: з високою температурою, що спалювала маленьке тільки, з червоним висипом, що вкрив його з ніг до голови, з прогресуючим паралічем. На третю ніч, майже марячи від перевтоми й нервової напруги, я зрозуміла, що причина смертельної хвороби немовляти — неадаптованість його організму до того, що ми звикли називати навколишнім середовищем. Нині все не таке, як було тисячоліття тому — повітря й вода, сонячне проміння й місячне сяєво, тумани й дощі, трави й роси: надто великий шлях здолало людство в своєму науково-технічному прогресі, й маленький єгиптянин зі своїм генетичним спадком не міг втрапити в сучасний виток спіралі. Дитина нагадувала квітку троянди, що стояла на тумбочці у кришталевій вазі, наповненій спеціальним розчином: майбутнього вона не мала.

Я поділилася своїми міркуваннями з директором, він відповів:

— Ми знаємо, ми все зрозуміли від самого початку. Але потерпи ще трохи, потримай його на штучних нирках і легенях, а ми тим часом усе завершимо. Ми заховаємо нашого фараона під скляний ковпак, ми створимо для нього ультростерильне середовище, він дихатиме в нас крізь мікробонепроникні фільтри.

Так на моїх очах сталось щось парадоксальне за своєю суттю: дитину, щоб вона жила, необхідно було ізолювати від життя. Повністю, не лишивши ніяких каналів зв'язку.

— Все, відпочинь, любя, — сказав мені хтось, і я опустила на підлогу біля Туттіного ліжечка, навіть не знявши захисної маски. Мене вкрили, під голову підклали подушку... Прокинувшись, побачила, що хлопчик спокійно дивиться мигдалевого розрізу оченятами на залите сонцем вікно, але... крізь оболонку з прозорого гнучкого пластику.

Його присудили до життя.

— Я неодмінно вирощу для тебе таку квіточку, потерпи лиш трохи. Та годі ж бо на неї задивлятися!

— Це буде, коли дядько Валентин привезе мені подарунок від зайчика?

(Ох, Тутті, зайчики навряд чи водяться в єгипетських пустелях...)

— Так.

— А цю тим часом оті не заберуть?

Я розумію, що знову хвилює його: там, де кінчається газон, над бетонною стіною височіє стара шовковиця, а на її гілках вместилося двоє хлоп'ят. Збитошники! Крізь якусь дірку прошилились на інститутську територію й ласують найпершими ягодами, ще прісними, не вистояними під сонцем, та все одно такими смачними!

Усім еством я відчуваю, як солодко торкається обідраних колінок мокре листя, як пахне після недавньої грози озоном, й аж захлинаюся від гострого бажання вирватись на волю. Тільки на мить; здолавши спокусу, беру телефонну трубку й суворо віддаю розпорядження прибрати з території сторонніх.

— Ні, Тутті, вже не заберуть.

— Ми підемо гуляти?

— Не сьогодні.

— Чому?

Тутті гуляв тиждень тому — в скафандрику й з фільтром. Він зробив кілька кроків і застиг, приголомшений плином хмар по небу; чи то від психічного перевантаження, а може, тому, що я на мить скинула шолом, аби відчути дотик вітру, й встигла захопити якийсь небезпечний вірус, ознаки специфічної неадаптованості з'явилися в хлопчика негайно. Він пролежав у гарячці три дні, й сьогодні ось уперше став на ноги.

— Ну так чому?

— Тобі ж знову буде зле, ти не боїшся?

— Нехай буде зле. Ходімо гуляти!

Він нічого не боїться і все ж таки я знаю, як на нього вплинути.

— Тутті, а ти ж не такий, як ті... — киваю в бік "небажаних подразників", котрі, забачивши сторожа, зістрибують з шовковиці (зрубати її чи що?). — Ти особливий і не можеш вередувати, як інші. Ти маєш бути достойним свого покликання...

І хлопчик врочисто киває головою, широко розплющивши свої довгасті очі, які під прозорим шоломом здаються особливо великими. На його місці я б уже сто разів сказала: "Не хочу бути особливим, я хочу бути, як усі". Але Тутті кориться мені з величною гідністю, і я думаю, чи не живе в ньому підсвідома пам'ять про стиль поведінки, який йому нав'язували в минулому житті. Колись його заковували в скафандр догм і умовностей, тепер — у пластиково-бактерицидний скафандр, його предків відмежовувала від світу прозоро-непроникна стіна власної обраності...

Справді, колись у мого Тутті міг бути трон... Втім, він і тепер народився володарем... царства незкінченних наукових пошуків і проблем, яке з'явилося разом з ним. Ростає фараонів син — розширюються і його володіння: ось уже не на жарт точаться розмови про створення великого відділу генетичної пам'яті і її корекції зовнішніми умовами. Щоправда, оті самі зовнішні умови ще треба створити, бо в світі мертвих квітів і штучних риб ніякої корекції бути не може.

Так от, у Тутті був трон, а в мене — наречений, теж, як часом мені здається, десь в епоху XVIII династії фараонів. Тоді він щойно захистив кандидатську, й спрага успіху ну

просто тьмарила йому розум. В кабінеті свого покійного керівника він знайшов запис генетичного коду єгипетського хлопчика й проби білка, синтезованого штучними генами. Заборонена тема? Валерій був переконаний, що переможців не судять... Совість, відповідальність перед майбутнім? Та хіба існують такі категорії для того, хто прагне найвищої суспільної шаблони?

Я вже знала, що являє собою мій коханий, та все одно страждала, коли його судили. Ну й даремно: вже через п'ять місяців він став провідним спеціалістом новоствореного інституту, а незабаром і директором. У нашому суспільстві переможців таки ж не судять.

Тепер Маргарита їздить у машині найпрестижнішої моделі, з особистим шофером і щосезону міняє хутрянні пелеринки. Для неї мисливці спустошують сибірські ліси й південноамериканські пампаси, для неї перукарі вдосконалюють своє мистецтво, а косметологи розшукують у старовинних манускриптах рецепти мастил та втирань. Цікаво, як ставиться до неї Валерій? Так само лає дурноверхою жердкою? Мабуть, уже ні... Адже в кінцевому підсумку вони виявилися рідними душами.

Маргарита бере участь у прес-конференціях та престижних прийомах; обходячи зал граційною ходою, вона красномовно мовчить, і в її оправленому в срібло келишку з безалкогольним напоєм ніжно дзенькають крижинки. Красиво... У неї ефектна зовнішність манекенниці, й дороге вбрання, яке вона собі замовляє, лежить на ній бездоганно. Хіба цього мало для дружини молодого, але вже такого відомого вченого? Валерій з нею не розлучиться. Суспільство заохочує сталі шлюби...

В тяжку хвилину я часом думаю, чому дитину непорочного зачаття народила вкрай порочна жінка, що все те означає, яке зерно майбутніх бід несе в собі й чим воно проросте в майбутньому? Адже в цьому світі нічого випадкового немає...

Маргарита ніколи не цікавиться, як живеться хлопчику, якого вона так героїчно виносила в обмін на вигідне заміжжя. Чи можна її за це звинувачувати? Вона Тутті не мати, жоден її ген не повторився у хлопчику. І Валерій — не батько: він просто директор інституту, де вершиться великий експеримент, людина визначна і дуже завантажена. Валерій відповідає за нормальне функціонування великої установи й не має змоги особисто приділяти увагу малюку; ним займаюся тільки я, Ірина Тесля, що має ставку молодшого наукового, бо й досі не захистилася. Я не можу собі купити ні машини пристойної моделі, ні дорогого вбрання, та й навіщо вони мені, коли я з дня у день поділяю з цим маленьким страдником його в'язницю.

"Навіщо ж ти отак розпорядилася своїм життям, Ірино? — питаю я себе. — Навіщо вибрала для себе гіркоту невідомості, лишивши іншим радість успіху й всілякого добробуту? Що тебе змусило до того?"

— Так ми гуляти підемо? — знову тягне мене за руку Тутті.

— Поглянь на годинник, мій зайчику, — тобі час спати. Ти маєш багато спати, аби швидше набратися сил.

— Так, справді... Ти поцілуєш мене?

— Ось так.

Я притискаюся пластиком свого мікрофільтра до пластику дитячих вуст і зазираю в хлопчикові очі. Мова поглядів — найкраще з того, що є у нас. І як же добре ми її опанували!

— Ти проведеш мене?

— Не треба, Тутті. Ти добре знаєш, що я повинна не менше години готуватися, аби зайти до тебе в спальню, якщо ти знімеш скафандріка, А ти ж захочеш заснути вільним, правда?

— Ага. Без скафандра так приємно спати.

— Ну от. До того ж мені треба піти на пошту й спитати листа від дядька Валентина.

— Він допоможе мені стати, як інші?

Очі хлопчика пожовавлюються^ в них спалахують яскраві вогники.

"Таким, як інші" — ось у тебе й вирвалося це зізнання. Над усе ти прагнеш нічим не різнитися від інших".

— Так, Тутті.

— То я піду.

— Хай тобі сняться хороші сни.

— Червоненька квіточка.

— Звичайно, Тутті.

Я беру хлопчика на руки й несу до маленького підйомника. Тутті так довго махає мені ручкою перед розсунутими дверцятами, що я лякаюся^

— Стривай, щось зіпсувалося? Вийди!

Але тієї ж миті ліфт провалюються, везучи хлопчика в його таємничий світ — світ тиші, бактерицидних ламп і самотності.

Години зо дві я належатиму собі.

Під непроникним пластиком шкіра спітніла, й Ірина з огидою здирає шолом, немов жаб'ячу шкіру, що вже почала приростати. Ну, вже й вона — людина, як усі, й може собі дещо дозволити. Може спуститися вниз і пообідати в спільній їдальні, може навести модний макіяж і, переконавшись, що має вигляд незгірший за декого, гордо й суворо пройти інститутськими коридорами, повз пальми та магнолії, під захопленими поглядами молоденьких аспірантів... повз вікна директорського кабінету, які виходять у літній сад, і, коли за ними майне злякане обличчя Валерія, відчути злостиву втіху. Чого він боїться її, безвідмовної жриці маленького божества? Які сили тримає вона в своїх руках?

От би зайти до приймальні й покласти на стіл секретарки заяву про звільнення. "Годі! Я висококваліфікований фахівець, я молода жінка, якій належить подумати про власну долю, не можу я закопувати себе живцем у цій комфортабельній могилі з пишною назвою "Сектор максимальної уваги". Весь сектор з тією максимальною увагою — це я, молодший науковий співробітник Ірина Тесля, котра носить на руках зачатого тисячоліття тому хлопчика, пестить його поглядом, цілує крізь мікробонепроникний пластик, розповідає казки й думає, ніколи не перестає думати, як розірвати кайдани часу, що скували життя дитини. "Ви так пишно розквітли з усіма

своїми ступенями й преміями на житті маленького фараончика, а в мені звикли бачити звичайну няньку. А я ж не менш за вас талановита..."

Після заяви директор, звісно, викличе її до себе і... що скаже? Нагадає про святість материнських почуттів, про обов'язок перед тією безпорадною істотою, котра з'явилася на світ? То хай би він частував такими сентенціями свою Маргариту, котра тричі на день мінє туалети, й ніщо більше їй не обходить.

Як же вони люблять моралізувати, ті, що самі так легко топчуть мораль! Ну справді, що він скаже? От. вона заходить до директорського кабінету, сідає в крісло і...

І раптом Ірина усвідомлює, що нічого особливого не станеться. Директор — щоб була чиста совість — трохи її вмовлятиме, а потім, скрушно зітхнувши, таки ж підпише заяву, ще й подбає про те, щоб спровадити молодшого співробітника Ірину Теслю якомога далі від містечка цитогенетиків: нехай колишня наречена ніколи не трапляється на його дорозі. Тутті помре від туги й некваліфікованого догляду? То й що? За шість років його життя в інституті нагромаджено такий капітал цікавих проблем та оригінальних тем, що його стачить до самої пенсії шановного директора. Та й що таке смерть хлопчика для таких учених, як Валерій? Ще одне гідне уваги явище, й воно, звичайно ж, буде зазначено в перспективних планах. Тут ніхто нікого не квапить, ніхто ні від кого не вимагає конкретної віддачі: в інституті давно вже панує блаженна атмосфера, коли працюють тільки ті, хто хоче працювати, а хто не хоче, може собі на втіху збавляти час за приятельськими розмовами у затишних кафе на поверхах, за грою в шахи й читанням журналів: сам факт перебування в такому престижному закладі забезпечує високу зарплату й безліч привілеїв — ускладнювати життя роботою шемає жодної потреби.

"Всі вони потроху стають науковими рантьє, що живуть на проценти від зухвалого експерименту, — думає Ірина. — Ось чому я не можу домогтися від них нічого конкретного, нічого такого, що б дало якусь надію на те, що Тутті вирветься із зачарованого кола. Для них важливий пошук, але не результат, їм байдужа доля хлопчика. Я та ще мій братик Валентин — ось і все, що в нього є. І ми таки знайдемо спосіб врятувати його!"

Жалість до цієї заблуклої в тисячоліттях маленької душі так гостро проймає Ірину, що вона жахається своїх недавніх думок. Звідки в ній ця слабкість, ці ганебні сумніви; нехай навколо панує атмосфера гонитви за успіхом і радощами життя, але як вона могла піддатися їй?

Ніколи вона не зрадить Тутті! Хай світле диво непорочного зачаття в епоху науково-технічного прогресу обернулося на гротеск, але ж лишилося диво непорочної любові жінки до маленької дитини, диво самозречення задля того, хто приходить у світ таким безпорадним. Як же тяжко людство доходить простої істини, що над наукою, над благами цивілізації стоїть любов...

То байдуже, що не вона народила Тутті. Вона щаслива підвестися до вищої любові, така щаслива, що навіть знайде в собі сили не зненавидіти Валерія, Та й кого їй, власне, ненавидіти? Її наречений помер, а мертвим належить усе прощати. Друге

народження в образі директора інституту? Але ж цього і не було. Вдруге можна народитися лише тоді, коли "слово", занотоване в подвійній спіралі ДНК, втілиться у "діло" білків, що творять живу плоть. Нічого такого з Валерієм не сталося, він просто упир, що вийшов з духовної могили, аби тягнути із суспільства живу кров, а упирів мучить невтоленна спрага. "Він не боїться — він заздрить тобі, Ірино, бо ти жива. В твоїй душі нічого не всохло після вашого розлучення".

Ірина з насолодою вмивається холодною водою й розчісує своє пишне волосся: за ті роки, що вона замкнула себе заради Тутті, у неї віросла коса й строга зачіска їй личить. Вона цвіте на самоті, сама для себе, занадто горда, щоб чимось хизуватися перед іншими. Хіба що усміхнеться своєму відображенню у дзеркалі... От ви всі ведете розмови про те, що треба до Тутті пристосувати світ, але ж простіше пристосувати хлопчика до світу — адаптувати його за допомогою Древньої мікрофлори. Вона йому не зашкодить: він народився й виріс серед неї. Віруси, які тисячоліттями спали у надрах пірамід, зроблять живим повітря наших стерильних кімнат, а якщо в горщечок з пропеченою землею кинути зерно із стародавньої амфори, тоді... виросте колосочок жита, квітка конюшини, волошки, маку— бодай одна травинка, лише було б зроблено перший крок назустріч волі, суспільству, нормальному життю.

Але тут і ховається біда... Адже давні віруси можуть виявитися небезпечними для наших сучасників, не марно ж виникла легенда про помсту фараонів тим, хто потривожив їхній предковичний спокій.

"Як же це складно й страшно! — думає Ірина. — А що як ті віруси, котрі Валентин сподівається привезти в запаєних контейнерах, вийдуть з-під контролю і... підуть гуляти світом, сіючи смерть? І де гарантія, що хтось із наших генних інженерів, прагнучи відзначитись, не використає ці віруси як перспективний для мутацій матеріал і не створить химеру, яка накинеться на людський рід? його ж за бактерицидним панциром не сховаєш... Звичайно, кожний, хто працює з небезпечним матеріалом, складає спеціальну присягу не шкодити й зважувати наслідки, але хіба це дає якісь гарантії? Адже й Валерій заприсягався не порушувати етичних норм, відтворюючи древні генетичні програми... Переможців у нас не судять, і, доки так буде, жодні присяги, жодні запевнення нічого не варті. А судити треба саме переможців, судити за самий лише намір вирвати в природи таємницю, не дбаючи про наслідки. Судити треба і мене за те, що я зважилась на такий крок".

Жахнувшись, Ірина у відчаї стискає скроні.

За віщо, за віщо їй ці муки? Вона ж не прагне ні ступенів, ні премій, вона тільки любить маленького Тутті й хоче врятувати його. Чого ж на шальку цієї любові лягає доля людства? Де справедливість? Вона зреклася всіх спокус, чому ж іще й з такого глухого кута має шукати виходу?

"Коли б могла бути сліпою, коли б не відала, що чиню, як не відав того Валерій у своїх честолюбних замірах, коли б перейняла мене духовна глухота, як його однодумців... Але я напевне знаю, що науковий експеримент неможливо втримати в розумних межах; ніколи і ні в чому людство не могло спинитися на півдорозі, а винен

завжди той, хто зважився на перший крок. Я буду винна... За що мені така кара? Я ж тільки жінка, створена для любові".

Знесилена, Ірина падає на пластикову канапку, прагнучи останнього блага — сліз. Та навіть їх немає. Вона ніколи не дозволяла собі поплакати, й сльози висохли, лише болючі спазми стискають горло. Заплющитись, сховатися у темряву, забути все...

Чи спала чи не спала, її привів до тьми багатоголосий крик. Що трапилось? Так жалісно наукова братія ревля тільки перед екранами телевізорів, коли улюблених команді забивали гол...

Ірина піднімається, намагається зрозуміти, котра година: не більше трьох— для розваги ще не час. Палюче сонце заливає вузьеньку кімнатку з пластиковою пальмою посередині, на ній, ритмічно погойдуються, вхопившись за хвости, дві мавпочки, третя зірвалася й лежить донизу мордочкою на бактерицидному килимчику. Тутті прокинувся? Йому пора обідати.

Братія реве так жалісно, мовби виносять з поля непереможного центрального, і, здається, скандує її ім'я: "Іри-на! Іри-на! О-о... О-о... Іри-на!" Що вони від неї хочуть?

Ірина кидається до вікна.

Оксамитно-зеленим газоном, поблискуючи смаглявим, голеньким тільцем, біжить хлопчик; озираючись на бігу, він підстрибує і, закинувши голову, сміється, когось дразнячи, когось кличучи за собою. Скільки світу, так малюки тікали від своїх занадто суворих няньок.

Хлопчик добігає до червоненької квіточки, яка палає на березі струмочка, і, впавши біля неї навколішки, жадібно вдивляється в таємничу глибину, де серед чорних тичинок вовтузиться золотава від пилку бджола. Він сповнений захвату, він зачарований, він очей не може відвести від цього неймовірного дива.

— Тутті!

"Як він вирвався? — жахається Ірина. — Невже ліфг і справді був зіпсований? Та ж це — смерть! Тутті приречений..."

Але смерть буде завтра, а поки що золотаво-коричневий хлопчик біжить по яскраво-зеленій траві, тримаючи поперед себе зірвану квіточку, що тріпоче, мов прапорець; і з неймовірним подивом Ірина відчуває, як разом з одчаєм її переймає щось схоже на полегшення: ну от і все, от і по сумнівах... І Тутті перепаде дешиця радощів.

І, відігнавши відчуття жаху, Ірина натискає потаємну кнопку, розчиняє вікно й сідає на підвіконня; підставивши обличчя сонцю й вітру, гукає:

— Мій зайчику, мій любий, радість моя єдина, синочку мій, я біля тебе!

А Тутті відповідає їй щасливим сміхом. Як дзвінко, як мелодійно він звучить у дивній тиші, що настає зненацька...

Мить істинного життя. Заради нього варто страждати. В минулому й майбутньому, тисячі років тому й тепер.

Розділ III

ДАРУНОК ВІД ЗАЙЧИКА

Прихилившись спиною до гранітної стіни й обхопивши коліна руками, вже котру годину сидить Валентин на одному місці, ведучи ультразвукову розвідку надр однієї з недосліджених пірамід. В межах десяти квадратних метрів глухої невідомості треба вивчити всі тріщини й порожнечі, аби впевнитись: недбало замаскований кам'ням лаз, де з десятків метрів треба плазувати, доки вдасться випростатися, — несправжній і, попри оманливу доступність, веде в непроникне мовчання глухих кам'яних стін, де нема й натяку на внутрішні порожнини. В цьому був переконаний провідний спеціаліст міжнародної експедиції, однак більшість фахівців вважала, що ультразвукову зйомку необхідно повторити, аби ще раз розшифрувати заплутану мережу, яка лягає на папір. Що породжує аномальний резонанс — глибока кварцова жила, тріщина, приглушена вологою, що невідомо, як просочилася в мільйонолітні брили, чи це та нитка Аріадни, що веде до центрального поховання?

...Темрява, тиша, порожнеча.

Але в природі порожнечі не існує; порожнеча — це простір, заповнений ще не народженою масою — віртуальними частинками, вони можуть вибухнути, як бомба; мабуть, тому відчуття прихованої небезпеки висить у задушливо-густому повітрі. Всі пережиті в минулому кривди й образи, всі непевні настрої й зловісні сни мовби спресовуються коловертю потривожених тисячоліть у важку брилу, що нависає над головою й ладна зірватися навіть від необережного подиху. Не кожен витримає таке випробування...

Валентин підносить до обличчя гілочку полину, яку прихопив із собою разом з термосом кави та бутйрбро* дами, довго вдихає запах волі. "Ну потерпи, потерпи ще, — каже собі. — Скільки там залишилось тут сидіти, не треба піддаватися сумнівним настроям..."

Він має досвід. Найголовніше, не прихопити в цей кам'яний мішок лихі спогади: тільки світлі про все добре, що сталося з ним за двадцять два роки, й радісне передчуття того, що звершиться. Дружні побажання, вечірні бесіди з сестрою, усмішки симпатичних дівчат. Вірші.

*Коли знайшли Апіса піраміду
І відчинили у гробницю вхід,
На мить закликали, з подиву поблідли —
Там... на піску... людський... виразний... слід!
У мерехтливім світлі смолоскипів,
Здавалось, наче щойно хтось пішов,
Сполоханий дверей камінних рипом, —
Залишились відбитки підошов.
І, ледь здолавши спазму хвилювання,
Сказав присутнім вчений Марієтт:
"Це слід того, хто звідси йшов останнім..."*

*Можливо, ми його знайшли скелет
При вході в цю багату піраміду,
А може, й ні... Відносні час і світ:
Між нами і оцим квапливим слідом
Лягли епохи, кілька тисяч літ.
Що золото оцього саркофага,
Що діаманти, камінь-самоцвіт?
Їх не знайшли грабіжницькі ватаги...
Цінніш усього — цей нерівний слід,
Що пережив країни і руїни,
Всіх фараонів, деспотів-царів,
Богів, похолодання, потепління,
Але не зник, не здимів, не змалів".
Все в світі цьому нерозривно-сутнє,
Історія — це людства оберіг
Ведуть крізь час з Минулого в Майбутнє
Оці сліди тривожні босих ніг^[1].*

"Гаразд, гаразд, шановні фараони, — бурмоче Валентин й одразу вмовкає: надто вже моторошно відлунює людський голос. А далі вже подумки: — Навіть слід живої людини важливіший за ваші саркофаги... А мені й золото ваше ні до чого, я просто виконую свої обов'язки. Те, що хочу взяти тут для маленького Тутмосика, навряд чи становить для вас цінність, та й для когось іншого теж. Окрім Тутті. Кому ще потрібні ваші віруси? Теж мені цінність! А виявляється, без них не обійтись. Хлопчик, хоч і дашого роду-племені, та народився серед нас. Щоправда... Народився серед нас, а залишився вашим: як його вийти з становища? Жити, як ми, він не може, а щоб міг, йому потрібні ваші мікроорганізми та віруси... Не знаю вже, що моя сестричка з ними робитиме. Та й як можу знати? Освіти — ніякої. Бив байдики в школі, такий-сякий...

Валентин змінює позу і, намагаючись термос, робить кілька ковтків. Ху-у... І як воно так, що темно, а от до вуха ложку людина ніколи не понесе. Чудасія!

А тут цілком комфортно, як подумати. Спокійно, тепло і час є, щоб придивитись до самого себе — добродія на ймення Валентин. А що? Любить сміятися, залицятись до дівчат, морочити голову начальнику й ловити рибу. А чим він ще різниться від інших? "То все як шумовиння, а що ти є наспраді, хлопче, і ким станеш, проживши на світі десяток-другий років? І що вибиратимеш із залишеного тобі твоїми попередниками? Адже в цьому світі є й солодке й гірке, й тепле й холодне — на всі смаки.

От ще одна таємниця, яку нізащо не усвідомити: чому люди вибирають різні дороги? Чому поряд ростуть мак і подорожник? Ті ж самі соки в ґрунті, те саме сонце, ті ж бджілки навідуються в гості...

Моя розумниця-сестра. прочитала б на цю тему цілу лекцію, а для мене це все одно залишиться таємницею. Чому люди, живучи й працюючи поряд, такі різні! А й цікавий же світ — на кожному кроці є щось незбагненне. Добре!"

Валентин ледь повертає ручку на приладі, підсилюючи ультразвук, що проникає в гранітну товщу, мов безліч крихітних істот, котрі скрізь нишпорять і врешті приносять багату здобич — інформацію про те, як збудовані тисячолітні брили. Що в них і що за ними?

...Дивний шум наростає звідкілясь, тугий і ритмічний — так на морі лопотять вітрила. Зображення, що повільно плине на екрані, щезає, натомість з'являються гострі мигтючі лінії.

Що це? Порожнеча ніби й справді вибухнула ненародженою матерією, вона кипить, вирує, щось м'яко б'ється в обличчя Валентина, дряпає по щоці; оператор інстинктивно хапає те "щось", і воно жалісно попискує в його руці. Кажани! їх сотні, тисячі; дряпають, обліплюють шию, виснуть на волоссі, перекочуються по плечах — ну, це вже не смішно, навіть не страшно, точніше небезпечно: заледве прохромивши долоню крізь теплу повстану масу, Валентин повертає ручку в інший бік. Ху-х-х... Позбувся лиха! Із специфічним задушливим запахом, мовчазна й шумлива, бридка й приємна своїм живим теплом хвиля відкочується так само нагально, як і накопилася. Ще трохи чути віддалене лопотіння, а потім враз настає тиша.

— Який жах! — вигукує напарник.

Він іде навпомацки, бо вмикати ліхтар категорично заборонено технікою безпеки; там, де має бути людина, світиться екран, мов око хижої істоти. Світиться, а світло навколо себе не поширює, й темно так, що хочеться стукнути по чомусь твердому кулаком, аби, відчувши біль, упевнитись: ти ще живий.

— Який жах! — повторює напарник. — Чого вони на нас напали? Вдруге я такого не переживу. Ми скоро скінчимо?

Валентин сміється: нарешті в цьому безгомінні вони мають хоч якусь пригоду.

— Чи скоро скінчимо? Та ж зйомки безнадійно зірвані, все доведеться починати спочатку.

— Ну так уже й спочатку! А що коли чорти знов принесуть цих богобридких тварюк?

— Ми ж самі їх покликали ненароком, от вони й злетілися сюди. Вони ж орієнтуються за допомогою ультразвуку, наш прилад теж ультразвуковий: знайшли спільну мову. Цікаво, де вони мешкають? Це ж їхній сховок неодмінно сполучається з білим світом, бути не може, щоб вони літали крізь ту трубу, якою ми пролізли. Не такі в них звички. Ну ж бо, спробуємо повторити...

— Ти збожеволів! Повторити... На дідька тобі здалася ця нечиста сила!

— Цікаво ж, хлопче!

Валентин сміється й ледь зрушує ручку: лопотіння маси м'яких крил знову наближається, дужчає, від нього віє теплом і мишачим духом...

— Припини, негайно припини, це просто хуліганство! — вигукує Василь, і, так само сміючись, Валентин відновлює робочі параметри приладу — знову тиша.

— Ти задоволений?

— Хай йому біс, коли ми звідси вийдемо? Ще трохи, і я тут збожеволю. Так і

потрійної оплати не захочеш.

— Ну потерпи. Вже скоро,

— Васю! — гукає Валентин, коли зелене око екрана гасне, — напарник повернувся спиною й подався до свого кутка. — А це ж таки варто дослідити. Уявляєш? Можна вивчити мову цих тваринок і спілкуватися з ними, як цар Соломон. Скільки б вони нам розповіли! Вони б допомогли нам перетрусити всі піраміди... Га? Неодмінно займуся цим. А що? Час і мені подбати про кандидатську. Чи я дурніший за науковців?

— Ти спочатку пристойну освіту здобудь, тобі без цього все одно ходу не буде. Навіщо вродився таким шалапутним? Ідеї з тебе стирчать, як голки з їжака, а що з того?..

— Еге, так самостійним хотілося скоріш стати.

— Ти посивієш, а хлопчаком залишишся. Працюймо далі! Я записую...

"Що ж, справді, покинув школу... Зате сестричка здобула вищу освіту, й навіть вдягатися могла пристойно завдяки тому, що він допомагає. Ніхто й не здогадувався, що вони сироти: матері не пам'ятають, а батько їх знати не схотів. Вбирали в себе добро по крихті, навіть там, де інші зло знаходили, такими вже, мабуть, вродилися... Ще б їм не пожаліти малого Тутті! Теж сирота...

Так, Василь правий: тут можна хтозна до чого додуматись. Таки ж добре, що робочий день кінчається і скоро пролунає голос начальника: "Хлопці, виходьте!"

Ну, так і є...

— Хлопці, як справи? Скучили?

— Ніколи було скучать. У камні є велика порожнина, — квапиться повідомити Валентин, чуючись винним за зіпсовану плівку. — І хід до неї досить вільний.

— Звідки ти взяв таке?

— Та я ручуся! Я відчуваю її перед собою, певен, що звідти й вилетіли кажани, від них і аномалія — та сама густа мережа...

— Від кого?

— Та від кажанів, а їх тут прірва. Вони ж посилають ультразвук, спілкуючись між собою, і такий базар зчиняють, що будь здоров! Через те й здається, ніби тут непроникні гранітні брили.

— Ну, хлопче, ти даєш...

— Самі переконаєтесь.

— Що ж, цікаво...

Начальник щось метикує, потім розпоряджається:

— Хлопці, до світу! Ми тут смачнючий куліш зварили, й до нього навіть пиво буде.

— Пийте більше пінне пиво, буде пузо, як барило, — співає у відповідь Валентин.

Він кладе прилад так, щоб було видно його зелене око, й скрадається до протилежної стіни. Граніт під ногами такий гладенький, що здається м'яким. Присівши, Валентин торкається його долонями. "Наче й пилюки на ньому немає, — міркує. — Де ж їх узяти, тих вірусів? Де вони ховаються? Та не будь-які, а давні, ті самі, що від них люди чихали в епоху фараонів. А тут шпацірують цілком сучасні кажани і,

звичайно ж, натягують на крильцях та лапках цілком сучасних мікроорганізмів... Ні, не годиться! Це ж треба знайти якийсь зовсім Ізольований від світу куточок, — думає Валентин. — Такий куточок, де віруси могли б зберігатися тисячоліттями... не знаю вже, як це їм вдається. Як вдається маку виростати поряд з подорожником, як вдалося вдруге народитися моєму племіннику..."

Мовчки, штовхаючи поперед себе ящик з апаратурою, повзе Василь, до простору, до людей, до пива й кулішу, не сумніваючись, що його надто говіркий напарник пластує слідом.

Валентин робить ще кілька порухів тілом, і його руки впираються в несподівано шерхлу стінку — дух старої глини осідає гіркотою в горлі. Сиплеться, сиплеться крізь пальці пісок, ніби стужавілі роки, що тут пролинули... Та це ж і є вхід до потаємного поховання!

— Перемога! — радісно шепоче Валентин припалими порохом губами. — Перемога! Таки ж знайшли. Таки ж дісталися.

Повітря дрімотно-тепле, але зведені над головою руки склепіння не знаходять; навколо — простір, він вабить, вбирає в себе. Пойнятий відчуттям свободи, Валентин уже не рахує кроків.

— Вертайтесь назад, вертайтесь назад, негайно вертайтесь назад, — бубонить десь голос начальника експедиції. — Хлопці! Я покараю вас за порушення правил безпеки.

— Я знайшов велику залу! — голосно каже Валентин. — Я в ній стою й відчуваю, яка вона простора. Я щойно об Щось спіткнувся. Можу й сказати, об що саме: велика, чимось заповнена посудина. Вона важка, я її з місця зрушити не можу.

— Це добре! Але вертайся, наказую тобі, відходь назад, вперед ні кроку. Тим самим ходом і — назад. Ти розумієш, що порушуєш...

"Звичайно! — весело думає Валентин. — Хіба я перший? Щоб зробити відкриття, обов'язково треба щось порушити, інакше чомусь ні в кого не виходить". Уголос каже:

— Вертаюсь.

Ні, начальнику, тобі доведеться ще трохи зачекати, в твого підлеглого є справи. Ще маю особисті обов'язки доброго дядечка перед малим племінником, таким собі симпатичним смуглявеньким Тутті. Добрий дядечко має принести малому дарунок від зайчика, від того, що пробіг тут мільйоноліття тому. Чи ж водяться зайчики в египетських пустелях?

Валентин обмацує посудину й занурює в неї обидві руки. Зерно! Тверде, ледь злежане, воно так приємно шурхотить, коли пересипаєш його з долоні на долоню, й солодкий дух хліба б'є в обличчя. Дух літніх розкошів, дух самого життя, парадоксальний у цьому царстві мертвих.

— Вертаюсь! — повторює Валентин, не помічаючи, що причеплений до пояса мікрофон теліпається десь біля ніг. Він квапливо набиває зерном один з маленьких контейнерів, якими його озброїла сестричка.

"Можливо, з цього збіжжя вдасться спекти хліб, і він піде на користь Тутті, принесе якусь потрібну йому інформацію. Яке ще добро тримають зайчики у своїх лапках?"

Може, десь тут збереглася вода, яку приготували для мертвих? Для того, хто народився двічі, вона стане живою... Кажуть, на грудях якоїсь мумії лежала китичка польових квітів... от коли б і собі знайти таке! Там могло б зберегтися насіння маку або ромашки... Головне, знайти органіку, казала сестричка, а віруси самі переберуться з нею в наш світ. Як домовички в нову хату... Ех, темно, хоч в око стрель!

Який він недотепкуватий! У кишені ж ліхтарик — маленький ліхтарик, який дає потужне світло. Порушення техніки безпеки? Ну, цим нехай лякають когось іншого, а він добре знає, що всі відкриття починаються з порушень. Порушенням більше, порушенням менше...

Далекий гуркіт — ось що почув начальник на чергове своє нетерпляче: "Валентине, вибирайся!" Василь уже встигнув виштовхати з вузького лазу свій апарат для ультразвукової розвідки.

...Валентина відкопали з-під грубого шару піску й каміння тільки на третій день, і начальник експедиції обережно вивільнив з мертвої руки ампулу, заповнену зерном. Згадав, що оператор щось казав йому про давні віруси, що обіцяв їх привезти комусь для дослідів, і сховав ампулу. "Я на цьому не розуміюсь, — подумав. — Привезу й однесу до цитогенетичного центру. Бажання загиблого належить виконати".

Крок за кроком обережно дослідили багату підземну комору, де були посудини з оливою та збіжжям. Більше ніякої біди не сталося. Начальник експедиції знав цю фараонову таємницю: система металевих дзеркал у гробницях передавала світловий сигнал до фотоелемента, що приводив у дію руйнівний механізм, — і вжив запобіжних заходів. Через обвал перше дзеркало в олов'яній рамі тонкої роботи обірвалося, та про всяк випадок він наказав напнути чорні запинала на всі блискучі предмети.

Це було схоже на традиційний жалобний ритуал: дзеркала запинають, коли в домі небіжчик.

[\[1\]](#) Вірші Данила Кулиняка.